

viața literaturii

SCRIITORUL ȘI STRĂINĂTATEA.

Mărturii după două decenii de liberă circulație

Viață și sânge gratis. La bună lectură!

Înainte de 89, turismul cultural se făcea cu voie „de sus”, organizat, disciplinat, prin instituții specifice și adrese-țintă precise, controlate. Viza de ieșire din țara dictaturii „lor” o dădeau, ca răspuns unei cereri adresate „de jos”, așa-zisele „organe”: partidul, securitatea. Uneori, însuși moțul „organelor”, geniul acestora: Ceaușescu, *lui-même*. Cetățeanul-scriitor plimbăreț prin străini, mai ales dincolo de zid, scăpat în aer liber, era dublu suspectat, la ambele „capete”: de colaboraționism josnic și/sau cosmopolitism, trădare, fraternizare cu dușmanul. Război rece, deh! Cei mai mulți dintre fericiții vizitatori ai capitalismului putrid, reveneau la baștină, convinși pe viață că Vestul o dospește, dintre lumile posibile, pe cea mai bună; mocneau, coceau în ei o viață acest gând, această convingere, și în cele din urmă expiau așa, slujind dictatura (o slujeau zelos, fie și nederanjând-o cu nimic, decât în cel mai curajos caz, cu un estetism, civic, inoperant). Ce-i drept, câțiva, de ordinul zecilor, s-au radicalizat, alegând exilul pe viață, fie ca transfugi, fie au uitat să se mai întoarcă, predându-se de bună voie, în nimicnicia lor doctrinar-ideologică, aceluia drog scump plătit al libertății de gândire și mișcare. Au existat și cazuri, celebru fiind Paul Goma, de expulzați. Expulzatul ceaușist cel mai titrat, e, de câteva săptămâni, prozatoarea germană născută prin Banat, nobelista Herta Müller. Cea care suspectează sinuciderea lui Rolf Bossert ca fiind „operată” profesionist de mâna lungă a ochilor albaștri. Le era frică de complicații internaționale să te arunce pe fereastră aici, în țarc; o făceau mai „curat” dincolo, mascați de zid. Suspect au murit, fix înaintea unor deplasări în Franța și Belgia, proclat avizate de aceleași „organe”, Marius Robescu și respectiv Virgil Mazilescu. Tema e dură, vastă, complicată, s-au scris cărți, se vor scrie. Ce se cade să precizez e că nu toți călătorii, sau beneficiarii de joburi în afară, erau suspecti de complicitate vinovată cu sistemul. Ana Blandiana, nu. Ileana Mălăncioiu, nu. Constanța Buzea, nu. Un Marin Mincu, să mă ierte, zice-se că da. *Ejusdem farinae*. Tipul acesta,

acestora, din urmă, farinos, chiar dacă socialmente estompat (sau nu), e prosper, perpetuu răzbătător, răzbunător, trage, vorba ceea, din toate pozițiile. O spun din pielea mea, lucid paranoidă, în altă parte.

Odată zidul făcut una cu pământul și țarcurile lagărului sparte, scriitorul nostru fu liber să circule, el și opera lui, unde-o vedea cu ochii. Năuc, surprins, nepregătit. Prima imagine ce-mi vine în minte, binișor emblematică, de om al scrisului proaspăt scăpat din cazan și dus să vadă bineînțelele Parisul, este a unei Madi Marin aterizând pe „Charles de Gaulle”, în ianuarie 90, cu nervii făcuți franjuri, în teniși chinezești și geacă de fâș, natural euforizată, vreau să spun beată în sfârșit de licoarea cea mai scumpă spiritului poeziei sale: aerul libertății. Madi nu mai e să ne povestească, să ne descrie aventura ei în acel aer râvnit, defel paradisiac. A lăsat scris, a povestit. Nu mai e nici Bossert, nici Robescu, nici Mazilescu. Nici Monica Lovinescu, nici Virgil Ierunca. Nici Eliade, nici Cioran. E domnul Șora, care în 7 noiembrie a bifat 93 de ani: mulți înainte! E, încă mai e, Doamna Cornea, care în splendid-dureroasa formulare a Blandianei, „ne-a ținut loc la toți”. E Grigurcu, acest mare poet „făcut” mereu critic. E Nora Iuga, e Dinu Abăluță, e Vișniec, e Dinu Flămând, e Cărtărescu, e Adameșteanu, e Mircea Iorgulescu, e Pleșu, e Liiceanu, e Patapievici, e Mihăieș, e Ion Mircea, e Adrian Popescu, e Gabriel Chifu, e Vitalie Ciobanu, e Leo Butnaru, e Galaicu Păun. Mariana Codruț. Mircea Bârsilă. Ion Mureșan. Nichita Danilov. Ioan Moldovan. Pantea. Ioan Es. Pop. Filip Florian. Komartin. Cosmin Pețta. Ianuș. Linda Maria Baros (dau câteva nume, lista e întredeschisă, vedeți mai la vale).

Redacția *Vieții Românești* își oferă paginile unor mărturii sperăm relevante pentru condiția europeană a scriitorului român în regim postcomunist. Filmul românesc al ultimului val a cucerit acel Vest la care tot creatorul neaș visa ca emirul la Mecca până în urmă cu două decenii. Bravos!, cineștilor. Dar în România s-a scris și se scrie cea mai bună poezie din Europa, voci autorizate pretind asta. Nu întâmplător grosul înșiruirii de nume de mai sus e răsunător deliric – să mă scuze dl Simuț. Ce fac ei, poeții, prozatorii, eseștii, cu opera lor, cu libertatea lor – și, în oglindă, cum se valorizează de responsabili culturii această avuție națională produsă din nimic, adică din viață și sânge gratis, citiți negru pe alb, prin bunăvoința unora dintre invitați, în acest număr și în cele viitoare.

Marian DRĂGHICI

LIVIU ANTONESEI

Ieșirea din peșteră

Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd privesc în urmă, la cei aproape douăzeci de ani petrecuți de la 22 decembrie 1989 încoace, îmi dau seamă că, pentru mine, ca om și ca scriitor, evenimentul cu pricina echivalează cu înlăturarea lespezii grele ce închidea peștera în care îmi duceam zilele și nopțile – timp de aproape 35 de ani! Nu a însemnat doar libertatea în general, ci și libertatea în toate stările sale, o mulțime de libertăți specifice, între care aceea, a mea, de a călători, și a scrierilor mele, de a călători și ele, căpătînd alte înfățișări, în funcție de limbile melegurilor pe care s-a întîmplat să ajungă. În fapt, înaintea evenimentelor eliberatoare de la sfîrșitul lui 1989, nu ieșisem din țară, „în fizic”, decît o singură zi, la Debrecin cred, pe cînd mă aflam într-o tabără la Băile Felix. În săptămîna următoare, au venit și copiii din tabără de la Debrecin, tot o singură zi, la noi, și astfel am contribuit la întărirea relațiilor cu țara vecină și prietenă. Însă Ungaria pare să fi fost o țară cu noroc în ce mă privește, devreme ce am debutat în volum acolo, într-o antologie de poezie a tinerilor poeți români, apărută la jumătatea anilor optzeci, laolaltă cu alți vreo zece dintre colegii mei de generație. Avea și un titlu frumos, optimist în ciuda contextului în care se scrisese poezia aceea, cumva prevestitor, *Vîntul care vine*. După decembrie 1989 însă, după ce lepedea aceea grea a fost dată la o parte din gura peșterii, s-a întors roata și s-a schimbat soarta! Am plecat prima dată, de unul singur prin lume, în iunie 1990, cu pașaport de serviciu de la *Uniunea Scriitorilor*, la conferința post-Helsinki de la Copenhaga, *Dimensiunea umană*, la secțiunea pentru „societatea civilă”. Hopa, devenisem „societate civilă” aproape prin nebagare de seamă. La întoarcere, m-am oprit pentru o săptămîină în Berlinul Occidental – pe cel răsăritean îl văzusem în fugă, la plecare, între avionul cu care venisem de la București și trenul cu care-mi continuam drumul spre Copenhaga. Dar n-a fost să fie! Pe cînd mă învățam, mă obișnuiam cu Berlinul, s-a făcut 13 iunie 1990! Seara, pe posturile de televiziune germane, pe toate posturile!, se dădeau niște reportaje ce-ți dădeau impresia că acasă izbucnise o altă revoluție, oricum era limpede că se petrec lucruri grave. Așa că, prin diligențele lui William Totok, care mi-a servit cu multă amabilitate de gazdă și cicerone, am reușit să schimb data de întoarcere a biletului și, pe

14 la prînz, eram în avion, iar după vreo oră și ceva, aterizam în Bucureștiul asediat de trupele de șoc, batalioanele de asalt – „mutrele negre”, cum avea să le boteze imediat presa internațională – ale d-lui Iliescu. De altfel, aeroportul Otopeni, cu sute de soldați în uniformă de luptă, cu automatele la vedere, părea în stare de război. După amiază, la Gara de Nord, aveam să dau nas în nas cu ei, cu pretorienii d-lui Iliescu, și aveam să înțeleg abia după aceea, în tren, că avusesem o inspirație de zile mari să scot pașaportul, nu buletinul, cînd mi-au cerut să mă legitimez! În costum de blugi, cu barbă, părul lung și ochelari, eram perfect calificat pentru bumbăceală. Probabil, am avut noroc și că minerii nu erau singuri, ci „încadrați” de „civili” – unul dintre aceștia, văzînd culoarea pașaportului în vreme ce-l scoteam din buzunar, le-a făcut semn să stea liniștiți! Pașaport de serviciu, de altă culoare decît cele turistice, e clar că băiatul era „de meserie”! Dar să las lucrurile triste! Cît privește Berlinul, aveam să-l revăd de cîteva ori după aceea, reunificat, cu fațadele clădirilor din sectorul estic refăcute, cu infrastructura la nivelul celui apusean. Un oraș frumos, mai cald decît îți închipui înainte de a-l vedea, dar gîndindu-te că e „nemțesc”! De fapt, nu e, e la fel de colorat și cosmopolit ca oricare altă mare metropolă a lumii.

Cert este că după aceea, după acea primă călătorie, cumva inițiativă și plină de peripeții, aveam să călătoresc ca persoană privată, scriitor și chiar demnitar, prim-secretar de județ de tip nou, cu pașaport diplomatic în acele împrejurări, în vreo 20 – 25 de țări și să văd mai bine de o sută de orașe din toată lumea. În unele locuri, am fost poate de prea multe ori, în altele, precum Cracovia – pe care o văd de trei-patru ori pe an –, Londra sau Creta, am ajuns să mă simt ca acasă, sincer vorbind, mult mai bine decît acasă! Sînt și o mulțime de locuri, la care visez din copilărie, pe care încă nu le-am văzut, dar nu-mi fac probleme, devreme ce știu că este posibil să ajung acolo, pînă la urmă voi ajunge, dacă voi dori asta cu orice chip. E, totuși, extraordinar să ai mereu un pașaport la îndemînă și o mulțime de locuri pentru care nici măcar de o viză diplomatică nu mai ai nevoie. Sau să poți călători în atîtea țări chiar și fără pașaport, doar cu actul de identitate. Am văzut lucruri interesante, de la piramide la urmele *Zidului Berlinului* și de la ruinele palatului din Cnossos la icoana *Madonnei Negre* de la Jasnagora, protectoarea Poloniei. Mi s-au întîmplat o mulțime de lucruri amuzante. La o cină într-un vapor-restaurant de pe Sena, pe cînd eram președinte de județ, partenerul meu francez, aflînd că sînt cititor de San Antonio, a trecut, laolaltă cu soția sa, de pe franceză la „sanantonioneză” și, spre sfîrșitul mesei, a spus că trebuie să urce sprijinul pentru regia de apă pe care o aveam în subordine, pentru anul următor, de la 1 milion la 2 milioane de franci, că nu apăruse încă euro – din păcate! La Karnak, am văzut chirpici vechi de peste 5000 de ani, perfect

conservați de clima uscată a deșertului, care nu erau prin nimic deosebiți de chirpicii ce se făceau prin satele Moldovei în copilăria mea și, poate se mai fac și acum. Guvernatorul de Minnesota, care se trăgea, ca majoritatea elitei statului, din vechile familii de mafioți din Chicago, care au schimbat statul când au trecut la afaceri cinstite, după propria sa mărturie, nu mă mai scotea din „d-le guvernator”, după ce a aflat ce populație are județul meu și, mai ales că am bugetul acestuia pe mână! Și, dacă tot mă înălțase la rang de guvernator, la următoarea întâlnire oficială, pe lângă steagurile țărilor noastre, au apărut și fanionul statului Minnesota alături de unul al județului Iași! Internetul nu era încă la așa mare modă ca acum, pusese probabil să fie luat modelul de pe vreun document cu antet al delegației noastre! Se înțelege că, peste tot, am mâncat bucatele locului și am băut băuturile locului – nu cunoști ca lumea o țară, o regiune, o zonă geografică dacă nu procedezi așa.

Nu, România nu este încă o țară întrutotul normală, dar sînt cîteva zone de normalitate, iar aceasta este una dintre ele, libertatea de liberă deplasare a persoanelor, sintagmă care, auzită la radio-urile străine înainte de 1989, te punea serios pe gînduri, cînd nu te făcea să visezi. Deci, am început să călătoresc și, după cum văd, nu reușesc să mă mai opresc! Dar au început să călătorească și textele mele. Dacă antologia aceea maghiară de la jumătatea anilor optzeci încă mi se mai pare o ciudățenie, acum privesc ca un fapt normal să-mi apară traduceri de poezie, proză sau eseu în cele mai neașteptate locuri, în reviste sau antologii, din Spania în Olanda, din Statele Unite în Germania, din Polonia și Belgia pînă în Grecia și Italia. Sigur, n-am dat vreo mare lovitură editorială, nici măcar nu mi s-a tradus vreo carte proprie în întregime, dar asta nu contează, se va întîmpla sau nu se va întîmpla, dar asta ține de gustul publicului din alte părți, poate și de abilitatea mea managerială – care nu prea există! –, de noroc, de o mulțime de imponderabile, dar nu depinde de vreo lespede aruncată cu aer definitiv pe gura unei peșteri. Pentru mine, e OK așa. În fond, ieșirea din peșteră este unul din acele puține lucruri miraculoase care mi s-au întîmplat în această viață. Să fie primit cu recunoștința cuvenită. Și chiar așa este primit!

ANA BLANDIANA

Străinătatea paradisului și lumea comună

Cred că prima observație pe care ar trebui s-o fac este aceea că – deși am călătorit infinit mai mult după '89 decât înainte –, „străinătatea” pe care am descoperit-o atunci a ținut de esența lumii și de propria mea esență, în timp ce acum este vorba doar de circumstanțe, oricât de favorabile sau de importante. Caracterul existențial al acelor călătorii era dat de faptul că tot ceea ce vedeam, vedeam nu numai pentru prima, ci și, probabil, pentru ultima oară, nimic nu putea garanta că norocul de a primi viza de călătorie se va repeta. În felul acesta, cele văzute se înconjurau de o aură magică, aproape supranaturală, se întipăreau cu cele mai infime nuanțe și detalii definitiv în minte și mă marcau, cu pecetea irepetabilă a miracolului.

Îmi amintesc de exemplu călătoria pe care am făcut-o împreună cu dl. Ștefan Bănuțescu în Finlanda. O țin minte cu amănuntele tuturor emoțiilor, pentru că era prima. Fusesem invitați fiecare din noi la cunoscutul festival literar de la Lahti și, luni de zile înainte de data plecării, tremurasem de emoție neștiind dacă vom primi sau nu viza de ieșire din țară. Nici o clipă nu ne gândisem la faptul că pe vremea aceea se schimbau la plecare doar 5 dolari de persoană. Cred că nici nu aveam o idee prea precisă despre ce înseamnă 5 dolari. Oricum, nu i-am primit, pentru că am aflat că a ieșit viza cu prea puțin înaintea plecării și nu mai era timp pentru formalitățile complicate (cererea pentru schimbarea celor 5 dolari trebuia semnată de însuși ministrul de finanțe). Am plecat, deci, fără absolut nici un ban în buzunar, nici măcar îngrijorați, pur și simplu fericiți că plecăm. Acum, când mă gândesc, mi se pare că eram nebuni. Întâmplarea a făcut ca peste trei ore, când am ajuns la Copenhaga, unde trebuia să schimbăm avionul spre Helsinki, să ne auzim numele în megafoanele enormului aeroport, chemați să ne prezentăm la biroul de informații. Am fost informați că, din păcate, compania cu care trebuia să ne continuăm drumul intrase în grevă, deci trebuia să decidem dacă ne întoarcem la București cu avionul cu care venisem sau stăm să așteptăm fără termen să ne ia o altă companie. Fără măcar să ne consultăm, am răspuns în cor că rămânem să așteptăm. Ar fi fost culmea să ratăm, pentru numai câteva ore, o călătorie pe care o așteptam de mai bine de jumătate de an. Am stat suspendați în universul străin mai bine de 10 ore, fără să

mâncăm, fără să știm cum se va termina aventura, care începea să devină amenințătoare, luați în cele din urmă de un avion Air France, în care am făcut cunoștință cu un tânăr scriitor francez, Le Clézio, mergând la același festival literar. Am aterizat pe aeroportul din Helsinki, aflat la 30 de kilometri de oraș, în plină noapte, când, în mod evident, nu ne mai aștepta nimeni. Ne-am îndreptat, deci, împreună cu toți pasagerii, spre autobuz și abia când mi s-au întâlnit ochii cu ai domnului Bănulescu, am înțeles amândoi că noi nu avem cu ce plăti biletul autobuzului. N-o să uit cât trăiesc acea clipă, dilatată ca într-un film de groază, în care am urcat în autobuz trecând pe lângă vânzătorul de bilete, dl. Bănulescu m-a urmat, făcând cu încetinitorul gestul de a scoate portofelul, iar Le Clézio a cumpărat bilete pentru toți trei. Dar dacă n-ar fi făcut-o? Când anul trecut l-am văzut primind Premiul Nobel mi-am amintit nu numai întâmplarea, ci și nenumăratele coșmare în care retrăisem scena, fără ca el să plătească biletele. Povestesc întâmplarea nu numai pentru tinerii care nu au cum să aibă suficientă fantezie ca să și-o imagineze singuri, ci și pentru a explica de ce, cu un astfel de preț, tot ce descopeream devenea existențial. Îmi amintesc cum tot ce am văzut atunci în Finlanda mi-a rămas în minte scaldat într-o lumină magică, pe care – atunci când peste decenii aveam să revin la Lahti – nu aveam cum s-o mai descopăr, și asta nu pentru că Finlanda se degradase între timp, ci pentru că Lahti nu mai era acum decât unul dintre festivalurile la care ajungeam fără probleme și fără emoții. Nu a fost singura dată când am descoperit că valoarea oricărui lucru este egală cu prețul pe care l-ai plătit pentru el.

Pe de altă parte, atunci, demult, eu eram cea care priveam lumea, nu ea mă privea pe mine. Dimpotrivă, aveam sentimentul că sunt transparentă, în așa măsură puteam să trec fără să cunosc pe nimeni și nimic printre oameni, peisaje, muzee, șantiere arheologice, descoperind istoria și frumusețea lumii, ca și un sentiment de libertate – cu atât mai intens, cu cât era mai sever limitat în spațiu și timp – pe care nu aveam să-l mai retrăiesc niciodată cu aceeași intensitate în banalele condiții ale libertății de acum.

De altfel, după '89 numeroasele mele călătorii în străinătate au fost riguros planificate, mergeam să țin conferințe, să fac lecturi publice, să dau recitaluri, să particip la lansarea unor traduceri, având mereu reflectoarele puse în ochi, fiind mereu prea ocupată, prea grăbită, prea solicitată ca să-mi rămână libertatea și plăcerea de a hoinări pe străzi și prin muzee. În schimbul libertății de a fi văzută, pierdusem libertatea – infinit mai plină de substanță și de farmec – de a vedea. În acești ultimi 20 de ani am fost scriitor – nu e prima oară când o spun – mult mai mult în străinătate decât acasă. Și asta nu numai pentru că, acasă, peste imaginea scriitorului care eram se așezase, tulburând-o, imaginea persoanei publice,

ci și pentru că, o dată cu zecile de volume traduse, re trăiam emoționată, într-o țară sau alta, sentimentul de a fi descoperită cu o uimire care, în mod firesc, acasă se consumase de decenii. Iar curiozității și atenției față de scrisul meu i se adăuga interesul față de realitățile din care el se născuse. Îmi amintesc numeroasele lecturi publice din Germania de pe la mijlocul anilor '90, când sălile cu intrarea plătită se umpleau de ascultători: pasionați cititori de literatură germani, sași care căutau să-și astâmpere dorul în creștere după satele lor părăsite într-o Transilvanie tot mai aureolată de nostalgie și membri ai exilului românesc. Discuțiile de după terminarea lecturii se prelungeau pe planuri diferite, de la cel literar și estetic, la cel politic și istoric, cele trei categorii de spectatori interpretând textele în chei diferite.

Încet-încet, însă, lucrurile s-au limpezit, iar recitalurile și festivalurile de poezie au căpătat tot mai mult o aură de mister (mister nu în sensul ermetismului, ci al tainei religioase). După decenii de cult și obsesie a consumului, în lumea occidentală se născuse oboseala de materialitate și s-au înmulțit exponențial festivalurile de poezie. Printre cele mai frumoase amintiri pe care le am sunt recitalurile pe care le-am susținut la Barcelona și Valladolid, organizate în superbe săli rococo din secolul 18, în fața unui public care se prezenta în ținută de seară și care, în schimbul biletului de intrare, deloc ieftin, primea o cărticică cu poemele traduse și o lanternă subțire ca un pix cu care urmărea în întuneric versurile, încât poetul vedea de pe scenă sala ca un cer întunecat prin care se mișcau miraculos, ca niște aștri minuscule, luminile propriilor lui poeme. Sau festivalul de la Vilenica, transformat în cel mai important eveniment al anului cultural al Sloveniei, cu zeci de poeți veniți de pe toate continentele, cu lecturi organizate în ruine antice, castele medievale, catedrale, poieni în păduri, și cu premiul purtat – spre ceremonia care urma să se desfășoare sub pământ, într-o peșteră carstică luminată multicolor și feeric – într-o caleașcă trasă de cai lipițani. Sau întâlnirea dintr-un liceu italian de lângă Modena, unde elevii m-au primit îmbrăcați în huse din hârtie lungi până în pământ și pe care erau scrise pe față poemele mele în română și pe spate versiunea lor în italiană. Sau întâlnirea cu studenții de la Universitatea Complutense din Madrid, care și-au întrerupt greva împotriva hotărârilor de la Bologna și au ieșit din sacii de dormit înșirați pe coridoare pentru a veni să discute despre literatura fantastică și cartea de nuvele care tocmai îmi apăruse...

De fapt, adevărata deosebire dintre *atunci* și *acum* era sentimentul fructului oprit și atins prin miracol sau prin absurd. Oricât de frumoase, amintirile dintr-o străinătate de azi sau de acum 4-5-10 ani aparțin unei lumi firești, pe care o ating fără alt efort decât al călătoriei și fără altă emoție decât cea a schimbului de idei. Nu mai trec dintr-o lume într-altă

lume, ci mă mișc în aceeași lume devenită tot mai comună. Oricât de plăcute, aceste emoții nu pot să atingă nici pe departe în intensitate sentimentul dramatic de recunoștință și frustrare pe care l-am trăit în '87 când, invitată de poetul și prietenul Peter Jay să citesc la un recital de poezie organizat la Covent Garden, am aflat că în lipsa mea, pe scenă, s-a citit un protest adresat autorităților române și a fost ascultată o înregistrare cu vocea mea citindu-mi poemele. Țin minte cum îmi imaginam scena aceea, la care nu avusesem voie să ajung, ca pe un incredibil paradis interzis, cu strălucirea căreia nu aveam cum să concureze nici una dintre scenele, oricât de înalte, de mai târziu. De altfel, chiar când se întâmpla să-o ating, străinătatea paradisului rămânea intactă, decupată masochist în timp de mine însămi, cea care nu mi-am pus niciodată problema smulgerii rădăcinilor de teamă că nu se vor prinde în grădina raiului.

LINDA MARIA BAROS

Cum să-ți aduci pisica în pragul nevrozei

Crititorul se va uita poate intrigat la sintagma *Scritorul și străinătatea*. Fiindcă, este adevărat, s-ar putea scrie probabil mii de pagini pe acest subiect. Dar n-ar avea nici un rost. Câteva cifre sunt mult mai lămuritoare. La noi în țară apar 1.700 de titluri de beletristică (dintr-un total general de 14.000 de titluri publicate anual). În Europa, unde se tipăresc în fiecare an până în 70.000 de titluri de beletristică, Franța are cea mai bogată producție literară – 15.000 de titluri. (Populația Franței este de trei ori mai mare decât a României.) Dar și mai important mi se pare faptul că, la sfârșitul anului trecut, francezii aveau prin sertare sau pe la edituri circa 1.400.000 de manuscrise; *Le Figaro littéraire* anunța chiar că peste 400.000 de persoane mai curajoase își depuseseră deja cărțile la diferite edituri. Să mai amintim doar că în Franța au fost publicate anul trecut peste 8.000 de romane! Nu mai spun câte volume de poezie au apărut...

Întrebarea ar fi atunci: cum să te descurci într-o asemenea avalanșă de titluri, cum ajungi să fii vizibil?

În cazul romanelor este simplu. Să luăm exemplul lui Frédéric Beigbeder. Editura producătoare a dorit ca volumul acestuia, *Un roman français*, apărut acum trei luni, să obțină un mare premiu literar. O dorință

firească. În acest sens, s-a aruncat energic în lupta mediatică – adică a organizat un serviciu de presă impecabil și le-a expediat ziarelor, revistelor, criticilor literari, scriitorilor și oamenilor de cultură importanți, decidenților de pe piața de carte, realizatorilor TV și radio, site-urilor literare etc. peste 4.000 de exemplare din volum. Lumea a avut timp să citească romanul până toamna târziu. Rezultatul: Beigbeder a obținut premiul *Renaudot. Goncourt*-ul i-a revenit altcuiva.

În domeniul poeziei, unde noutățile se succed într-un ritm devastator, bătălia este, de asemenea, acerbă.

Firește, și peste mine, ca poetă, s-a prăvălit avalanșa aceasta de titluri. În 2004, la prima carte publicată în Franța, eram o debutantă venită de câțiva ani la Paris fără cele două volume apărute la București. Dar francezii nu s-au uitat în rucsacul meu; în acel an mi-a fost acordat *Premiul pentru Vocație Poetică*. Apoi, printre miile de apariții, volumul meu *Casa din lame de ras* (Cheyne, 2006, reeditat în 2008) a obținut *Premiul Apollinaire*, cel mai important premiu francez de poezie (dacă nu-l luăm în calcul, desigur, pe cel al Academiei, oferit pentru *opera omnia*). Este vorba de o distincție literară care, din 1942, se acordă poezilor consacrați; în general, poeți de peste 60 - 70 de ani, după cum îi ajunge consacrarea. Pentru prima dată, premiul a fost oferit în 2007 unui poet străin; mai mult, unei poete (doar 3 femei erau în istoria premiului), ba chiar, surprinzător, unei poete care avea doar 26 de ani!... Iar în 2009, m-am văzut din nou nevoită să fac față afluxului poetic. În plină vară pariziană, mi-am lansat volumul « Autostrada A4 și alte poeme » la *Marché de la Poésie* – Piața de poezie, aflată la ediția a 27-a. Ce-a zis critica literară? A zis că Linda Maria Baros vine pe Autostrada A4, folosind metafora ca pe un kalașnikov... E drept că abia în 2011 mă gândesc să scot tunul: un volum de poezii mai amplu, care va închide quadrilogia, dacă pot spune așa, deschisă în 2004. Dar am în lucru și un volum de studii literare foarte aplicate, desfășurate pe vreo 600 de pagini, în care abordez, printre altele, poezia și proza din România.

Dar, altfel, cum se verifică succesul unei cărți? Prin vânzări. Editorii, se știe, nu sunt niște filantropi. Îți publică fără să ezite o nouă ediție, dacă ai o carte vandabilă. Problema este să-i convingi să riște, să-ți accepte prima ediție.

Riscul de piață – factorul cel mai important într-o întreprindere editorială – ar putea să pară mult mai mic în cazul traducerilor, de vreme ce textul s-a confruntat deja cu un public. Eh, dar lucrurile stau cu totul altfel.

Să ne uităm la cifre. Vorbeam de Franța... În lumea aceasta, Franța deține și recordul mondial al traducerilor literare – peste 2.200 în fiecare an. Statele Unite, de exemplu, publică sub 1000. (Să ne amintim că, anual,

în aceste două spații editoriale se tipăresc în jur de 66.000 și, respectiv, 200.000 de titluri din toate domeniile de activitate.)

Întrebarea ar fi acum: ce face scriitorul român, cum ajung traducerile lui să fie vizibile pe piața europeană sau mondială într-o asemenea avalanșă de titluri?

Una dintre observațiile mele de traducătoare este foarte limpede: publicul occidental se arată din ce în ce mai interesat de experiențele literare trăite în alte spații geografice. Dorește traduceri. Eu am tradus diferite volume de versuri și dosare de poezie română care au avut succes în spațiul francofon. Pot să spun însă că o dată cu *L'Anthologie de la poésie roumaine contemporaine (Antologia de poezie română contemporană)*, apărută la finele anului trecut – eveniment despre care a scris și revista *Viața Românească* – poezia de la noi a devenit mult mai vizibilă în Franța. (Mai multe detalii despre această antologie pe care am realizat-o alături de Magda Cârneli sunt disponibile pe site-ul meu: <http://www.lindamariabaros.fr>)

Un editor francez și-a ales poezii români preferați din această antologie și mi-a solicitat deja două volume. De asemenea, un editor spaniol care citise antologia franceză a venit la Paris pentru a-mi propune să întocmesc un volum care să cuprindă 12 poeți români din ultimii 60 de ani. În câteva luni, am pus la punct aceste cărți iar editorii le-au acceptat. Apoi, un poet/traducător maghrebian cu care am mai avut ocazia să colaborez m-a rugat să întocmesc în 2010 o primă antologie de poezie română contemporană pentru lumea arabă. Mi s-a părut un lucru excepțional!... Acesta este rolul antologiilor: să facă pui!...

Desigur, toate aceste lucruri au presupus și sacrificii: Mimir, pisica mea, a ajuns în pragul nevrozei. Și nu este o glumă...

Totuși, îmi plac antologiile. În următorii ani, voi pregăti așadar pentru piața franceză o vastă antologie de poezie română care va cuprinde, probabil, peste 500 de poeme. Voi selecta însă textele foarte atent. Trebuie să avem în vedere mai ales literatura de mâine – cea din viitoarele manuale europene, cea care va fi sintetizată în viitoarele dicționare realizate nu în România, ci în Europa – în care se va integra și poezia română. Iar la un moment dat, mă voi ocupa și de traducerea romanelor românești. Deocamdată, vom lansa în curând la Paris revista *Seine et Danube* editată de *L'Association des Traducteurs de Littérature Roumaine (Asociația Traducătorilor de Literatură Română)*, în cadrul căreia voi coordona secția de poezie.

O altă observație ar fi următoarea. Ca să fie tradus în străinătate, scriitorul român are nevoie de cel puțin trei piloni de susținere: 1) o carte bună – se găsește; 2) un traducător bun – se mai găsește; 3) un ICR bun – există. Autorii pot să fie convinși că fără ajutorul Institutului Cultural

Român vor răzbate foarte greu în străinătate. Dincolo de graniță, funcționează o literatură și o piață de carte pe care, deocamdată – datorită prejudecăților și a lipsei de informare – puțini le pot înțelege. Iar neadaptarea te ține pe plaiurile carpatine.

În Franța există de câțiva timp un Birou de promovare a edițiilor franceze peste hotare. Bănuiești când a fost înființat?... N-o să ghiciți! Acum 130 de ani.

Dar poate că lucrurile ar trebui să înceapă din altă parte. Vă închipuiți că editorii străini ar refuza cărțile românești vândute la noi în tiraje de 100.000 de exemplare?... Așa zic și eu. Ar trebui pornit deci și de la creșterea tirajelor pe piața de carte românească. De la cultivarea dragostei – spun cumva lucruri aiurea? – pentru literatură. Statul ar putea să aibă, de exemplu, o inițiativă salutară în acest sens: « O revistă literară oferită gratuit » tinerilor între 18 și 25 de ani (un abonament pentru un an). Franța a avut de curând o campanie asemănătoare legată de ziarele de actualități și, în primele 5 zile, s-au înscris aproape 200.000 de tineri. Statul va investi aproximativ 15 milioane de euro în acest proiect. La noi, n-ar costa nici măcar o jumătate de milion. Puteți să faceți socoteala, luând în calcul 15 reviste literare din întreaga țară, să zicem, la prețul de tipar. Așadar, ce părere aveți despre inițiativa cu titlul « O revistă literară oferită gratuit »?

VASILE DAN

Înfulec, în fiecare vară, tot ce apuc

Sînt tentat să-mi definesc mai întîi noțiunea de *străinătate*, presupunînd că eu însumi aș fi acel scriitor căruia vă adresați. În primul rînd cred că m-am născut în *străinătate* (în România anului 1948). Țara în care am văzut lumina zilei nu mai era nici a mea, nici măcar a părinților mei. Era a unor stăpîni dinafara granițelor ei istorice și, firește, a cozilor lor de topor interne. Pînă în 1989 starea de *străinătate* în propria mea țară era prima mea natură, nu a doua. Așa că vă întreb, cum era să mai plec în altă străinătate, cînd, de fapt, o respiram acasă, clipă de clipă, prin toți porii ființei mele? Am fost, totuși, ca să nuanțez, de două ori, pînă în 1989 în *străinătatea apropiată*. Mai întîi, prin anii '80, în U.R.S.S.: la Leningrad, la Moscova, la Riga, la Yurmala. Aici *străinătatea* avea oareșce luciuri: Ermitage, Ecaterinski, Nevski Prospect, catedrala Sf.

Isaac, Amiralitatea, Neva cu podurile ei de gheață, Riga gotică și parcă pustie, Moscova cu cetatea Kremlinului ocupată, Muzeul Pușkin. A doua a fost în Ungaria frățească, cam tot în aceeași perioadă, într-o delegație a tinerilor scriitori din România, împreună cu Mircea Cărtărescu, Val Condurache, T.D. Savu și E. Jozsef. Am cunoscut o Budapesta maiestuos melancolică și crepusculară, un Balaton deși însorit, trist.

Cum locuiesc la Arad, Ungaria va fi un spațiu prietenos, tot mai minuțios explorat cultural încă din primele zile de după decembrie '89: Gyula / Jula (principală reședință a românilor din țara vecină, aflat la nici 50 de km de Arad), Bekescsaba, Szeged, Pecs, Esztergom, firește, des, Budapesta.

În 1997 am aterizat în Beijing, oarecum surprinzător, alături de poetul Ion Mircea, de criticii Alex Ștefănescu și Cornel Ungureanu, de prozatorul Eugen Uricaru, într-o delegație a Uniunii Scriitorilor din România, la invitația celei similare din China, în speță a celei din provincia Yunnan. Am încercat acolo o adevărată a Chinei mele livrești – atîta cîtă e – la realitatea chineză însăși a anului 1997. O primă constatare, o primă surpriză: nici măcar China Nouă (Populară), cu tot radicalismul ei ideologic, n-a reușit să radieze o Chină veche, culturală, profundă. Spiritul ei original, viu, fluent părea intact.

În ultimii ani, călătoresc avid spre a recupera măcar ceva, ceva după cei 41 de ani pierduți în izolare, în reclusiune comunistă. Înfulec, recunosc, uneori, pe nemestecate, în fiecare vară, tot ce apuc: o dată Parisul, Valea Loarei, sudul Franței, Strasbourg-ul. Altă dată, scurte desanturi în Peninsula Iberică: Madrid, Salamanca, Toledo, Barcelona, Valencia, Lisabona, Fatima. Alteori Germania spiritului pur: Heidelbergul, Münchenul, Berlinul. În alt an țările de Jos: Bruxelles, Brugges, Anvers, Amsterdam. Chiar și nordul, cu minunea lui care e Copenhaga. Să nu uit Italia: Veneția, Verona, Padova, firește Roma. Anul acesta (2009) însă am bătut mărunț Toscana (în primul rînd Florența, dar și San Gimignano, Pisa, Siena, Carrara), apoi Liguria cu al său paradisiac Cinque Terre (Golfo dei Poeti), unde au scris opere majore nu doar romanticii, în primul rînd Lord Byron – ci și Eugenio Montale), Lombardia (m-a fascinat în primul rînd Bergamo cel vechi, cel de sus), dar și Tirolul de Sud cu fascinanta lui Valle Gardina, cu munții Dolomiți, cu Seceda, Selva, Prodoi, Cortina, firește cu Bolzano.

Așa am început, după cum se vede, să-mi diminuez sentimentul că nu mai sînt *străin* la mine acasă: pornind tocmai din exterior, din afara granițelor, spre *acasă*.